

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 բուրլ, կէս տարվանը 6 բուրլ: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից): Թայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լիզուով: Թայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԻՊԱՊՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Արդուինից: Նամակ Մոսկովայից: ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Թիւրքիայից: Արտաքին լուրեր: ՆՆՈՒԳԻՐՆԵՐ: ԹԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Խաչադղի յիշատակարան:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԱՐԴՈՒՆԻՅ

Այս վերջին պատերազմով Ռուսաստանին կրցած բաթումը և կարսի նանահարիւրում, թէ ընդարձակութեամբ և թէ ընակազ րազմութեամբ ամենից մեծ քաղաքն Արդուինն է: Բայց այն կրկնազած դիրքն որ ունի, գծրաղբարար, Արդուինը, օտարներին առաջ շատ անձանօթ մի վայր է դարձրել նրան: Այս և Արդանուլ իրենց պատերազմական նշանակութեամբ, բաթում իր նաւահանգստով հաշիկ են ստացել, բայց նրանցից աւելի տարածված, աւելի բազմամարդ քաղաքը, Արդուինը անհամար փոքր համարա ունի քան Արդանուլն: Արդուինն որ Արդանուլի Օլթիի, Բաթումի և գրեթէ կարսի ևս կրկնապատկ ընակելին ունի, տարված է մի շատ խոնարհ դիրք ունեւալ այդ քաղաքների առաջ: Եւ ի՞նչ է պատճառը:—այն որ այդ վերջինները աւելի ընդարձակ հաղորդակցութիւն ունեն օտար քաղաքների հետ, աւելի բազմաթիւ երթևեկութեանց ենթակաջ են և հետեւարար աւելի ծանօթ են, քան թէ առաջինը: Մի քաղաքի յառաջադիմութեան համար անհրաժեշտ հարկաւոր են բազմաթիւ կանոնաւոր հաղորդակցութեան ճանապարհներ, որոնցով անցորդներ կը յաճախեն, աւետուր կը ծաղկի և վաճառակարութեան ու վաճառարեութեան և այլ ամեն կերպ փոխադրութեան մեծ դերութիւն կը տրվի: Արդուինը քաղաք՝ օտար տեղերի հետ

հաղորդակցելու համար երկու զլիսուր ճանապարհ ունի, մէկը արբունի ճանապարհն է, որ Բաթումից սկսում և Արդուինից հինգ վերստ հեռուից անցնելով Արդանուլի վայրով գնում է Արդանան, միւսը՝ ձորոյն գետը, որ քաղաքի գաւախտի ստորոտովն է անցնում: Առաջինի համար մենք ասինք «արբունի ճանապարհ» և այլ անունը՝ ինքն փորձութիւն լինի ընթացողին սխալելու, կարծելով թէ դրա վրա կարգաւորուալ Ֆուրգոններ, սայլեր են բանում,—չէ, արբունը Արդուինի համար դու երազ է: Այդ ճանապարհը թէպէտ յատկապէս կառքի երթևեկութեան համար և այդ ընդարձակութեամբ և շինված արդէն մեծ մասամբ Օսմանեան իշխանութեան ժամանակ, սակայն այժմ արդէն շատ տեղեր քանդված, լիցված է և մի այլ վայրի գործարարութեան համար, բոլորովին անյարմար է դարձած: Վաճառահանութիւնն ու վաճառարեութիւնը կամ առ հասարակ անցուղաքծը կատարվում է միայն ձիերով և էջերով: Մէկ հնգ միայն, այս ամառ, այն էլ դեռ առաջին անգամ, ուղևոր երեւացին այդ ճանապարհի վրա, Երևանի բերիճով բարձած: Իսկ, ընդհանրապէս, ճանապարհորդները՝ այդ «արբունի ճանապարհի» վրա, կը տեսնեն միայն բուհակիւրներ՝ իրենց ձիերովն ու էջերով: (Չը մտնանք յիշել թէ Երևանի էջերում են և Համալսեցի հայ-մանուկաները իրենց հօտերովը, որոնք քաղաքն են դէպի Արդանուլ արօտասեղանիները): Արդուինի երկրորդ հաղորդակցութեան ճանապարհը, ինչպէս ասինք, ձորոյնն է: Այդ գետը որ իր բերած տեղից սկսած մինչև թափված տեղերը օժանոթացւալ կրմաններով, հոսում է անզգին ձորերի, ժայռերի միջով և բնառ ոչ մի արտի, ոչ մի աղբարիի չէ բաշխում իր ջրից, Արդուինից մինչև Բաթում մի փոքրիկ օգուտ է տալիս, կրեւով իր վրա նեղ և երկայն փոքր նաւակներ, որոնց վրա լինում են ճանապարհորդներ և բուհակիւրներ: Ձորոյն գետը՝ Արդուինից մինչև Բաթում շատ սրբիմաց հոսանք է ստանում, այնպէս որ իր այդ մօտ 200 վերստ երկայնութեան տարա-

ւորութեան վրա, ջրի առատ ժամանակին, նաւակները մինչև իսկ չորս ժամ միայն լողալով հասնում են Բաթում. այն ինչ Բաթումից Արդուին վերադառնալու համար, նոյն նաւակներին հարկաւորում է 3—6 օր. և այդ ժամանակ, նաւատնիքը՝ չուանները ուսին ջրի հոսանքին հակառակ, նաւակներն քաշում են դէպի վեր, գետեղբի վայրով: Այս այդ նաւակներն են զլիսուր միջնորդ հաղորդակցութեան Արդուինի՝ Բաթումի և անկից Կ. Պօլսի, Ողէսայի և Թիֆլիսի հետ: Արդուինի ճանապարհը անցնում է, ձորոյնով րաժանոված, քաղաքի դիմացի բլուրի վայրով, և հետեւարար քաղաքից դէպի այդ ճանապարհը երթալու համար հարկաւոր է այն բլուրը ելնել: Արդէն Արդուինի ազգաբնակչութեան զլիսուր, կարևոր մասը ընակվում է քաղաքի անաղին զառվայրի վերայ, իր ստորաբը ծեծող ձորոյնից 2 վերստ հեռաւորութեամբ: Ուստի արբունի ճանապարհին միանալու համար, պէտք է նախ, անկասկած, անձուկ ճանապարհներով դարձալ իջնել և յետոյ աւելի անկասկած և խորտուրող ճանապարհներով անգին դառնալին ելնել: Եւ արդար ևս այդ շատ անտանելի է ինչպէս ճանապարհորդի, նոյնպէս և բուհակիւրի համար: Այս պատճառով սերտութեան կարգադրութեամբ արդէն սկսած է մի կանօնաւոր ճիւղ ձգվել քաղաքից մինչև արբունի ճանապարհը: Առաջին որովհետև այդ ճիւղը՝ թէպէտ զառիվերի զփոխարութիւններն անհետացնում է, բայց խիստ շատ է հեռացնում ճանապարհը, ուստի տեղացի ժողովուրդը աւելի յանձն կառնու կրկին զառիվայրերի վրա յղնել, քան թէ նոր ճանապարհով երթալով, երկու ժամ ընդհատ քանի որ դեռ ևս կասք չը կայ որ ճանապարհի հարթութեան ու դառնութիւնի տարբերութիւնն յայտնի զգալի անէ: Մի ուրիշ անգամ մենք կաշխատենք ծանօթացնել «Մշակի» ընթերցողներին Արդուինի արդիւնաբերութեան, վաճառահանութեան և վաճառարեութեան հետ:

ԽՆՉԱՅՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Բայց ինձ աւելի զարմացնում էր այն, թէ ինչպէս լիցը ստուխ «խեղճար աղջկան» մտնել բանտը, որի մէջ ևս ամենին խելազարթութեան նշան չէի նկատում, միայն վերին աստիճանի սանձաղորտութեան և թշուառութեան սաստիկ կտատարութիւնը նրան բախտատու մասնակցութեանի աշխուհ խելազար էին ներկայացնում: Նա պատմեց, թէ այն օրից, որ եկել էր այդ քաղաքը և տեղեկացել էր, որ ևս այն բանտումն ևս գտնվում,—բանտի շրջակայքից չէր հեռանում, զիշերները անց էր կացնում նրա պատերի մօտ, իսկ ցերեկով կանգնում էր փողոցների վրա, աղաչում էր, պաղատում էր անցորդներին, պատմում էր նրանց իմ անմեղութիւնը, խնդրում էր, որ օգնեն ինձ: Նա դեռ այնքան միամիտ էր, որ կարծւում էր, թէ ամեն մարդ իրանուց ունի ինձ գատուար լինելու: Իսկ այն առաւօտ, երբ բանտը մտնում էր մի երեսասարդ ակնոցաւոր պարտն, նա վազեց, մօտեցաւ, և գլխելով նրա ոտները, խնդրեց, որ իրան էլ լիցը տան բանտը մտնելու և իր «սիրելիին» տեսնելու: Այնուցար պարտըր գլխացաւ նրա վրա, խոտապաւ, որ խնդին հրաման կանէ բանտապահից: Նա կատարեց իր խոտաժողովը, քանի բողբոջ յետոյ նրան ներս թողեցին: Արդան միջինարական լինել իմ դժբախտութեան տխուր ժամերում տեսնել իմ մօտ Նեքին, որքան սիրարժան լինել նրա ծայրայեղ անձնագործութիւնը, այսու ամենայնիւ, ևս մտածում էի «թիթ ևս արժեւ զրան... ինչով է մղուար այդ

ամենղ աղջկուր, որ տանջվում է մի չարագործի համար... Ինչու ևս ձեզից նրա սրտում այն սքրբազան կայծը, որ այնքան բոցավառվեցաւ, որ այնքան բոցբռնվեցաւ, մինչև խելքից հանց նրան... Ինչու ևս խելքից նրա հանգստութիւնը... Այդ բնութեան աղատ որդին, որի ցեղին վիճակված է կեանքի անհող և աւելի ուրախ բաժնիքը գուցէ աւելի բախտաւոր կը լինէր, եթէ չը հանդիպէր ինձ... Ինչու ևս թշուառացի նրան... Աւելի լաւ չէր լինի, որ ճկեց այն օրը, երբ ես նրա կեանքը ազատեցի և ինչու ինչու էր ձեռքից, բայց թողնել նրան: Նա կը գնար, աշխարհը լայն ու արձակ է ցիղանուհու համար,—կը գնար և իր համար նոր բախտ կը որոնէր... Արդէն ուշ էր... այդ բոլորը պէտք էր անցած համարել... ևս միայն հարցրի: —Ինչու եկար դու, ինչու չը մնացիր հօրս մօտ, նա բաքի մարդ էր, կը պահէր, կը պահպանէր քեզ: Գժբախտները ամեն մի դժբախտութեան դէպքերում այն քաղաքավարական ձեւերը չը գիտեն, որ պահպանում են բախտաւորները միայն: Նեքին բողբոջի պարզ կերպով պատասխանեց. —Հայրդ մնաւ, նա մնաւ ճկեց այն օրը, երբ իմացաւ, որ դու կալանաւորված էս: Այդ բոքը սարսափելի ներգործութիւն ունեցաւ իմ վրա: Նա մնաւ իմ պատճառով, մոլորուալ որդու պատճառով, ևս նրա մահուանը պարտական էի... Ենչին չը նկատեց իմ խոսովութիւնը, չարութեան պատմել: —Այն առաւօտը, երբ դու հեռացար իրձիցից և խոտապար, թէ երկուսիսն կը վերադառնաս, մենք անհամբեր սպասում էինք քեզ: Արեւ մտաւ, օրը մթնեց, բայց դու չը վերադարձար: Ամբողջ

զիշերը չը քնեցիր, ճկեց նստած սպասում էինք քեզ: Հայրդ մեր բոլորից աւելի անհանգիստ էր: Միւս առաւօտը մինչև ճաշ դարձաւ սպասում էինք քեզ: Եւսուց հայրդ ինձ իր հետ աւանդակ, գնացիր այն «առաքանիքի» ընակարանի մօտ, տեսանք՝ նրանց տնակը այրված էր, ոչ ոք չը կար այնտեղ: Երբ յետ դարձանք, անտեսում պատահեց մեզ մի խողարած. նա պատմեց, թէ ինչ էր պատահել: Երբ հայրդ լսեց նրա պատմութիւնը, իսկոյն թուղացաւ և ցած ընկաւ: Ես և խողարածը հաղիւ կարողացանք նրան ուշի բերել և հասցրելք մինչև խելքի: Նոյն գիշերը նա սաստիկ ջերմի մէջ էր. առաւօտեան նրա մարմինը գտանք բոլորովին սառած: Ես և պառաւը թողեցինք նրա մարմինը խրձիթից ոչ այնքան հեռու մի ծոռի տակ: Յիշում ևս այն եղեկինք, որ դու մինչև նրա մօտ թող էիր տուել ինձ հեռանալ իրձից: —Յիշում եմ... պատասխանեցի ևս բոլորովին մեքենաւար: —Անուհետև ևս մձեռեցի գալ քս ետեից և որոնել քեզ: Ես հիմա ամեն տեղ կը գնամ. ևս հիմա էլ չեմ վախենում: Պատաւը ինձ չէր ուզում թողնել, ասում էր՝ մնա ինձ մօտ, աչքիս լայն նման կը պահեմ քեզ: Նա ինձ շատ էր սիրում, նա քեզ էլ շատ էր սիրում, այնքան լաց էլաւ որ... —Ինչու չը մնայիր նրա մօտ: —Քեզ ինչպէս թողնել... —Ես մի օր կը վերադառնայի, քեզ դարձաւ կը գտնել... մենք դարձաւ միասին կը լինէինք... —Չէ, ևս գիտեմ, ևս բոլորը գիտեմ... այնտեղից, ուր քեզ պիտի ուղարկեն, մարդիկ էլ չեն վերադառնում... —Այդ դու որտեղից գիտես:

—Ես երկը դատարանի դրանը կանգնած էի, ինձ չը թողեցին, որ ներս մտնել, այնտեղ էլ ասում էին, թէ ևս խելազար աղջիկ եմ... Կրքտում հարցրի, ինձ պատմեցին բոլորը... Ես չը գիտէի ինչ անել նրա հետ, ինչ խորհուրդ տալ, ևս չուէի այս աշխարհում մի բարեկամ անգամ, որի պաշտպանութեամբ յանձնէի այդ անբախտ աղջկան: Ես առանց երկար մտածելու կրկին ասեցի նրան. —Գու դարձաւ քնա պատալի մօտ, այնտեղ սպասիր ինձ: Նա արտի կին է, նա կը պահէ քեզ: Ո՞վ է իմանում, գուցէ Աստուած կը յաջողի, մի օր կը վերադառնամ քեզ մօտ... —Ես քեզանից չեմ բաժանում: —Գու խօ գիտես, թէ ինձ որտեղ պիտի ուղարկեն: —Գիտեմ: Ես էլ կը դամ քեզ հետ: Մոյն միջոցին բանտի վերակացուներից մէկը ներս մտաւ, հրամայեց Նեքին հեռանալ: —Ես այստեղ պէտք է մնամ: —Այստեղ հիւրանոց չէ, օրիորդ, պատասխանեց վերակացու զան ժողովուրդ: —Ես դրան մեռակ չեմ թողնի: —Բաւական է, որքան միասին էք եղել... —Մի տարուց աւել չէ, որ մենք ճանաչում ենք միմեանց: —Ցաւում եմ, որ այնքան կարճատե է եղել ձեր սէրը... Այսու ամենայնիւ, պէտք է հեռանաք, նաղելի օրիորդ: Լսելով վերակացուի վերջին հեղձութիւնը, սիրեւ ըրրորդվեցաւ: —Եթէ դու կը շարունակես այդպէս վերաւորել մի պատուաւոր աղջկայ, ևս քս դուրս կը ջարդեմ: —Մտածիր, թէ որտեղ ևս գտնվում... այստեղ

արդարութիւնը պահանջում է նախապէս վերահասարակական վեհապետութեան օգնութեամբ հարկաբարձութիւնը որոշելու և նոր նախապետութեան օգնութեամբ հարկաբարձութիւնը որոշելու և նոր նախապետութեան օգնութեամբ հարկաբարձութիւնը որոշելու...

Նախ՝ պ. Արմատիանցը, որ անշուշտ ճշտագոյն է թէ գրականական ընկերութեան և թէ հասարակական շահերին, — գրականագրութեան անհրաժեշտ չէ իր թղթագրութեան առիթ և նախ հարկաբարձութեան օգնութեամբ հարկաբարձութիւնը որոշելու և նոր նախապետութեան օգնութեամբ հարկաբարձութիւնը որոշելու...

Նորագոյն՝ պ. Արմատիանցը, որ անշուշտ ճշտագոյն է թէ գրականական ընկերութեան և թէ հասարակական շահերին, — գրականագրութեան անհրաժեշտ չէ իր թղթագրութեան առիթ և նախ հարկաբարձութեան օգնութեամբ հարկաբարձութիւնը որոշելու և նոր նախապետութեան օգնութեամբ հարկաբարձութիւնը որոշելու...

պ. Արմատիանցը, որ անշուշտ ճշտագոյն է թէ գրականական ընկերութեան և թէ հասարակական շահերին, — գրականագրութեան անհրաժեշտ չէ իր թղթագրութեան առիթ և նախ հարկաբարձութեան օգնութեամբ հարկաբարձութիւնը որոշելու և նոր նախապետութեան օգնութեամբ հարկաբարձութիւնը որոշելու...

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՆՔԱՅԻՆ

Կ. Պոլսու, 5 մարտի

Փետր. 25-ին օգր շատ գեղեցիկ էր, և երբ կէս օրէն հորը գումարեցաւ Աղղ. ժողովը կրկինսը երթալ պահ մը ունկնդիր ըլլալ: Ներկայ են 40 երեսփոխանք: Եպիսկոպոսներ, վարդապետներ, բարձրագոյն և: Քաղաքական ժողովը պաշտօնապէս ներկայ է: Քաղ. ժողովը անդամներն երկու անգամ մը խոր խորհուրտում են, իր սովորական մահապատգամներ, միտ երեսփոխաններու մէջ: Կատարական պ. Թեոփան, միշտ նոյն ծանրութեամբ: Մշտնջենական Ամեն կալիսոպոսը որպէս նախագահ կ'օգտիրարեցան աթոռին քովի: Թափու է, րարեկալ թափու, պատրիարքական աթոռը: Պատրիարքը այժմ առջինն աւելի սկսած է վերելի նոյն ժողովին վրայ: Այդ ժողովը ընդունած էր պատրիարքի հրատարականը և պատրիարքի սիրտը տար չէ ժողովին վրայ: Ներկայ սրբազան այսօր գլխէ թէ նպակագոյն է հողտէն սրբոյ շարժել, և պատրիարք սուրբանի կամընդ:—Այս աւուր նորութիւնն է երկու նորընտիր երեսփոխաններու ներկայութիւնը: Երկուքն ալ երեսփոխան, երկուքն ալ ինչպէս կ'ոչին ատեն մը բանաստեղծները, հաղի երեսփոխան գարծներ տեսած: Երկուքն ալ պ. Պ. Նորատուցեան և պ. Ա. Արմատիանցը:

այդ էր ինձ անհաղ զիջողը, երբ րարեկալ մնացի մնակ, երբ սպանկածի նման տարածվեցայ իմ կալարանի խոնո յատակի վրա:

Գ. Ա. Ն. Ա. Ն. Ա. Ն. Ա. Ն. Ա. Ն. Ա. Ն.

Ինձում են այնպիսի բողոքներ, որ մարդ իրան լռողովին մտածում է: Ես մինչ այն աստիճան գրազմել էի Ներկայ վիճակով, որ ամենին չէի յիշում, որ մտնում է այն սարսփելի օրը, երբ ես սկսեցի կրէի մահուան տանջանքներն առաջին փորձը:—Ինձ, բացի մշտական արտօնքից, վճռել էին երկու հարիւր մտրակի հարուածներ: Այն ժամանակից ղեռ տնկում էր այդ օրէնքը, որ դատաւարութեան նախ քան պարտքը, ներթափանցում էին մարմնական գանձարութեան: Ինչ աստիճանի բան է զանչի մարտը: Կարծես թէ, Քորթիանքը առաջին անգամ զժողովից դուրս գալով, սովորեցրին մարդիկներին այնպէս տանջել իրանց նմաններին: Զարգել, ինդիպիստը անդամաւորեց և ամեն գործիւնից զրկել մարմինը մի թշուառականի,—անա այդ է այն մտորակի նպատակը, որպէս զի, նրան սպասող դարձն աշխատութեանը հանքերի մէջ աւելի սպանիլ լինելու: Ես այդ բոլորը կատարում էր չարագործներին ուղղելու նպատակով: Բաց չարագործները չէին ուղղուում: Ես տեսնում էի՝ որքան խիստ էր լինում նրանց պատիժը, որքան չարաւար կերպով վիրավորում էր նրանց անձնասիրութիւնը, այնքան աւելի յամար էին դատում նրանք, այնքան աւելի կամակործնում էին իրանց մուրրութիւնների մէջ: Ես այդ շատ բնական էր: Գանցակար մտորակներ հարուածներն ներքոյ, փոխանակ զղջալու, արձակում էր կ'ու հայտնաբեր, անխճ և աւելի ունկնդ:

այդպիսի նուանով վառուած և յայտարարելի թէ ժողովը իմ օրովս հակաբարձ պիտի յառաջագրէ: Ես սակայն քանի մը ամիսներ բաւական եղան պատրաստեցի փարատելու: «Բայց այս նոր երեսփոխանները կը կարծեն թէ իրենք տեսնելու անուան ընտրութեան տէր են, աւելի վարպետ են և պիտի յայտնեն: Աղղը իրենց կրպակատար պիտի մնայ կը յուսան: Այս երեսփոխանութիւնը հիմապիսկ կը զեղին և զացի բարձր են ամենին առաջնակարգ ամբողջութեամբ: Այնչառ օրերիննն պ. Ս. Արմատիանցը կը ծիծաղի, և հետեւն ինձ ակնարկ մը կընէ թէ: «Նախ յէ, նախ»:—Արդէն տեսնեմ: Բայց մի թէ չէ բտուած, «հարկ հարկերաց, օրտուս արժանաւարաց»:

Ժողովին այս աւուր օրակարգին մէջ առաջին տեղ ընծած է Աղղին համար մահու և կենաց խնդիր մը: Այլազան պ. Արմատիանցը խնդրին է: Այն մէջ Աղղ. ժողովը նիստ չէր ըրած, ոչ զիտէ ղեռ որքան տոնն ալ նիստ պիտի չընէ, և ահա այսօր իսկ ամենն աւելի կը զբաղի Այլազանի խնդրով: Պ. Այլազանի օրերինները ամենքն ալ գանազան անձնական նկատումներով անոր թնայմի են: Այսօր կ'ուզեն զիս խոստանալարար ժողովին գուրս վրձնել: Բայց այս մեծանաւանութեան ալ վստիկտ է: Մի քանի ըրարարներ այնչափ պրոպոզի կանչեցին, որ այս երեսփոխանք ալ չուարած են թէ ինչ բնոյ: Այս անկ ճամբուն մէջ չը մնալու համար միջոց մը դրան: Վերջի պատերազմի ատեն կըր կարս անպարտաւորութեան վրայ: Այսօր անկարծաւ արքայ և նոր երեսփոխան պիտի ընտրուէ: Երեք տարիէն աւելի է Այլազանի հրատարած է երեսփոխանութիւնն և երեք տարիէն աւելի է որ կը շարունակէ մասնակցել ժողովը գործոց, վիճարանութեանց և ջուրից: Ինչպէս կը լլայ: Չմի գիտել, ինչպէս ոչ որ գիտէ: Մեր մէջ ամեն բան անհոգութեամբ կը լլայ:—Այսօր մտքերնն ընկած է այս անկանստութիւնը: Երբ ժողովը բացուեցաւ զիսնը առաջարկից որ պ. Արմ. Այլազանը իրը հրատարակ նկատուի: Այս առաջարկութիւնը ընդունուեցաւ երկար վիճարանութիւններէ վերջ: Միայն վեց երեսփոխանք կային որ կ'ուզէին անպատճառ Այլազանի դատաւարութիւնը այս

կենքի մէջ, իմ անձնական փորձերով, ևս հասայ այն համոզմունքին, որ ամենամալարների զգալանը անգամ արնուանում է, ընտելանում է աւելի խաղաղ կենքի այն ժամանակ միայն, երբ նրան սիրում էս, փայտայում էս, երբ նրան չէս վիրավորում:

Իմ ընկերների մասին նոյնպէս վճռել էին արտոր և գանահարութիւն: Բայց նրանց պատիժը աւելի թեթեւ էր քան թէ իմը, երկի նրա համար, որ նրանք ամեն ինչ ուրացան, ճշմարտապէս չը խոստովանվեցան իրանց մեղքերը, բայց ևս ոչինչ չը ծածկեցին, բոլորը յայտնեցին:

Այդ նախատեսեց ջաւր Պետրոսը. նա աւելի փորձված մարդ էր քան թէ ես, և զզուսցնում էր ինձ ուրանալ ոչինչ չը խոստովանվել, որովհետեւ զբանով աւելի կը հելտացնէի դատաւարների գործը, իմ մասին սաստիկ վճիռ տալու: Այնպէս էլ կըսէ: Բայց իմ խիզճը հանդիստ էր, որ դրնէ իմ դատաւարութեան բողոքներում սուտ չը խոսեցին:

Վերջապէս հասա սարսփելի ճնշմամբ: Քաղաքի բարձրութիւնը խոմերով զիսում էր ղէպի պատժարանը: Նրանք շտապում էին հանդիսատես լինելու մի սուկալի գործողութեան: Զարմանալի հետաքրքրութիւն ունի ամբողջ նրան միտքիակ զուարճութիւն է պատճառում թէ ջաղաղ կատարութեան ներդասանութիւնը, և թէ դատաւարութեան իրան հաւաքանքները, զանչի գանահարութեան ներքոյ:

Ամեն ինչ պատրաստ էր սուկալի հանդերս սկսելու համար: Իմ ընկերները բաւական քաջութեամբ տարան իրանց փորձութիւնը, կարծես թէ, նրանց համար շատ սովորական լինէր այդ: Ես մինչև յիտուներ բողոք զարկը անցայ ատանց մի ձայն հանկու,

ժողովն: Բայց վերջապէս ժողովը որոշեց թէ Այլազանի դատաւարութեան դատաւարութեան ժողովը պիտի ինքնուրու է, և անոր խրկից: Այս խնդրին աւելի կըստ վիճարանութիւնները զգուանք կը պատճառէ լսողին, անոր համար շատ երկար չենք գրել: Ատեն մը խնդրէր հասնող երեսփոխան մը, պ. Գալապեան, մեզ կըսէր թէ՛ էր փորձանութիւն ունենալ պիտի տեսնէր թէ՛ քաղաքականութիւն մը կայ, օտար քաղաքականութիւն մը, որ կ'ուզէ անպատճառ գնել զազգեցնել երկրորդական խնդիրներով, որպէս զի ժամանակ չը գտնեք մի կենսական հարցերով զբաղուելու: Այս խոսքերուն որչափ հիմնուոր ըլլալը վաղուց է ըմբռնած էր: Այսօր այս Այլազանի խնդրին առաջ համոզուեցայ թէ մեր գործիչները իրենց անձնական նկատումնեց համար ազգը խաղցնելու խեղճ չեն ընէր: Տեսնելու էր հայ խնդիրներու, կրթական ժողովը անդամներու կերպարանքը կըր տեսան թէ՛ իրենք չը պիտի կրնան դատաւարութիւն Այլազանը: Որք փախաւ: Անշուշտ տեսած էր երբնին պատերազմը որ կը ներկայացնեն երօսայցիներու ինչալը սկսեցիններու կըզի ի մը մէջ: Երբ վարչական կատարաստ են յօշոտել իրենց որք և ճերմակեցը հրաչքով մը նաւակ մը գտնելով կը փայտէ ինչ կերպարանք նաւանն այդ պահուն վարչականները, ժողոված կըզի ին կըզից: Աջգիտելու գաղձած, մատերին գալարելով, ուղիներին գեղեցիկ դարկած կը պրտան, կը կանչեն: Նոյն ձեւը, նոյն կերպարանքը ունեն մեր երեսփոխանները, որ յաղթուեցան: Ինչ պատախառն պիտի տան «Արձազան»-ին, որ այնքան ճարպիկութեամբ կը վարէ այս գործը: Ինչ պատախառն պիտի տան պ. Ֆեհրեանին որ ներկային յանձն կատարուեցան կարելի կըրի Արմատիանցը, ինչ որ կը գրուէ հող ձեւ թերթներուն մէջ Այլազանի նկատումները, ինչ ձեւը կը կարծէ թէ՛ հոս հօտաւարութեան և չնչե տեսներ ձեւ թերթներուն երեսը: Ես միթէ Տիգրանի թերթներուն մէջ արդեօք Այլազանի աւելի հետաքրքրական, օգտակար ներթ չը կ'ու որ կ'իւր ըլլայ խրկել զայն խրկէ: Բայց ինչ ընէ: Տիգրանի վաճառականաց կ'իլայ մէջ ի պատահել էր Այլազանի և պ. Ֆեհրեանի միջև կըր այս երկուքը երուստեղ կուտարար կրան: Բանն հոս է որ պ. Ֆեհրեան անհաջող թնայմի է Այլազանի և առիթ կը գտնէ այժմ որակաւութիւնը յայտնելու: Ես ինչ պատախառն սալ պ. Այլազանի, անկարելի հողին: Նա որ մը կ'ուար ներք կը Այլազանի անոր յարեցած կը թողիկտական խնդիրը պ. Այլազանի առիթ: Այլազան իրենց բողոքը զարապ զայն և Այլազան չը վճարուեցաւ ժողովն անպատախ կըր

ատանց իմ ղէպն անգամ այլալու: Մի այսպիսի արձամարական վարձուքը իմ կողմից, վիրասրէլեց զանչիններն անձնասիրութիւնը, զրոզեց նրանք բարկութիւնը, և նրանք խոստացրին հարուածների սաստիկութիւնը: Նոյն բողոքում նրանց անգործ երեսները, կարծես, սուտ լինէին ինձ. ամեն ձեռում ենք, որ ցածրենք ջեզ, կըր դու ցուցն գգում, գրանով վիրավորում էս մեր կատարութիւնը:

Բազմութիւնը վարչիկ ոգևորութեամբ նայում էր Զանկարծ նրանց ուղարկութիւնը գործած մի այլ ուղարկուի վրա: Ամբողջ միջոց լսել էր լինում մի ցատակ հաւաքանք. «Մարդիկ, ինչու էր կանգնում մի թէ ղոք Աստուած չունէք... սպանում են... սպանում են... ազատեցէք... աղաչում եմ... ազատեցէք... Մտարար, սիրելիս... մխ, սպանում են... մարդիկ, ղոք չէք տեսնում... ղոք չէք լսում... սպանում են... ազատեցէք... Ինչու են սպանում են... նա աւազակ է... նա րարի մարդ է... նա ինչ անարար է... նա իմ կենքը ազատեցէք... Մարդիկ, ինչու չէք լսում... Այս, Աստուած... չէն լսում... ամենքը խրաղել են...»

Այն սարսփելի բողոքում, կըր մինը միտ կ'ու տեղից յայտարար շտապում էին մտորակների զարկերը, երբ արեան կաթիլները դուրս էին ցայտում իմ մերկ մարմնից,—այդ մահուան տարտալի բողոքում իմ ականջներին հասնում էր զժողովը վիրավորական էր, որ ես այլ ես չէի գգում հարուածների սաստիկութիւնը: Ես կըզուցիկ էի որ այս աշխարհում գտնէ կար մէկը, որ սիրում էր դատաւարութեան, որ գիտէր, թէ նա անխղճ էր խնդիրները և արդարեւ կըր լսել ինչ խնդիրները:

Բայց ամբողջ ժողովը նրան: Ամեն կողմից լսել էր լինում. «Շղա այն խնդար աղջիկն է...»

(Աը շարունակվի)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՀՆՈՒՆԱԼՈՒ
պատճառով էժան ծախվում են 5 կտոր
գետին, Նաբերեժնայա փողոցի վրա նոր
կամուրջի մաս: Տեղեկանայ ԱՆԳԼԻԱ-
ԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԻՋ: ՆՈՑՆ
պատճառներով ծախվում են կիսագնով ՀԱ-
ԳՈՒՍՑ, արիկո, բրդէ ԳՈՒՐԱՆԵՐ և այլն:
Նոյն տեղ կայ մեծ քանակութեամբ երկա-
թէ ԳՐԻՉՆԵՐ, երկաթէ ՄԱՀԱՍԱԿԱՆԵՐ, ԹէՑ
1-ն հունձի, չը թըջվող փերարկուներ, ԹԱՄ-
ԲԵՐ կանանց և աղամարդկերանց, ՍԱՊՈՆ և
այլն 25% աւելի էժան քան թէ ուրիշ
տեղ: Գլխերինի սապօն Ֆունտը 40 կ:
Հնդկական բրինձ 8 կ. Ֆունտը:

3-8

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԱՋԳԱՅԻՆ-ՀՈԳԵՒՈՐ
ԳՊՐԱՆՈՑՈՒՄ հոգաբարձական խորհրդա-
րանի մէջ, մարտ ամսոյ 23-ին, երեկոյան
8 ժամին, կը լինի ամուսն (առանց կրկա-
ծրդի) կապալով տարւ թէլէթի սուրբ Գէ-
ւորդայ ուխտատեղոյ զաւթումը դանուած
մի կրպակ իրա մի սենեակով: Պայմանա-
թուղթը կարելի է կարգալ հոգաբարձու-
թեան զիւանատան մէջ ամեն օր, բացի
կիրակից և տօներէց, առաւօտեան 10-ից
12 ժամը:

2-3

ВЪ РЕДАКЦИИ
ГАЗЕТЫ „МШАКЪ“
ПРОДАЕТСЯ БРОШЮРА
НА РУССКОМЪ ЯЗЫКѢ
„ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНІЕ
ТУРЕЦКИХЪ АРМІЯНЪ.“
Цѣна 25 копѣекъ.
Сов. Типографіа обр. у р. у. н. и.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ
Յ. ՆԱԶԱՐԵԱՆՅԻ
„ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ ՈՒՍՈՒՑԻԶ“
Երրորդ տարուայ դասադիրքը
Երկրորդ տպագրութեամբ:
Գինը 40 կոպէկ է:
Գումարով առնողներին զիջումն կը լինի:
Ծախվում է Կենտրոնական գրախաճառատո-
ցում:

ՐԱՅՅԻ
ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ
ԽԱՉԱԳՈՂԻ
ՅԻՉԱՏԱԿԱՐԱՆԸ
ԱՌԱՋԻՆ և ԵՐԿՐՈՐԳ ՄԱՍԸ
Գինն է 1 ռ. 20 կ.
Վաճառվում է
„Մշակի“ խմբագրատանը, — Կենտրո-
նական գրախաճառատոցում — Կովկա-
սեան գրախաճառատոցում — պ. Շահ-
փերդեանի պալատում — պ. պ. Շահ-
ճինեանցի և Տէր-Յովսէփեանցի ծխա-
խոտի մագալիններում:
Օտարաբարդաբացիք կարող են զի-
մել այս հասցեով:
ՅԻ ՏԻՓԼԻՍԻՑ. Րեդակցիա „ՄՍԻԱԿԵՒ“
Մելիք-Անոնիան.

ՄԻ ԳԵՐՄԱՆՈՒԹԻ ՏԻՓԻՆ որ այժմ ԹԻՓ-
լիսումն է ապրում, կը ցանկանար ուղեկցել
մի ընտանիքի դէպի արտասահման: Համա-
ձայն է նոյնպէս մի հիւանդին ուղեկցել:
Տիկինը խօսում է ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ, ՖՐԱՆՍԵ-
ՐԷՆ և ՌՈՒՍԵՐԷՆ լեզուներով:

ДАМА нѣмка, прѣхавшая
изъ за границы и проживающая те-
перь въ Тифлисѣ, желала-бы сопро-
вождать семейство или большого
отъѣзжающихъ за границу. Говоритъ
по французски, по нѣмецки и по-
русски.
Адресъ въ редакціи газ. „Мшакъ“
Հասցէ „Մշակի“ խմբագրատանը:

ԳԼՈՐՈՒՄԻ ԳՐԻՉՆԵՐ

Միակ գործակա
ԼԻԱԿԱՆ Ի
տեղը կան ամեն
րի համար մեծ
ԳՐԻՉՆԵՐ
էժան քան թէ
նոյնպէս ԹԱՄԲ,
ներ, զմուռ, ՄԱ
րիչներ, պինայ,
ներ, ճխախտի
ներ, ածելիք, ս
ներ, ԲԱԶԱԹՈՒՐ
արկու կակերու
ՏԻՆԵՐ, վազօտի
լուծիւն ԱՆԳ-
ԱՆՈՒԹ: Նոյն
տեսակ ձեռագրե-
թանակութեամբ
ամեն ձեռն 25%
ուրիշ տեղ: Կան
թուղթ, տետրակ-
ՏԻՆԵՐ, քարեզ-
ԳՐՉԱԿՈՒԹ, քտակ-
ամաններ, ՄԿՐԱՏ-
րոցներ, խալիչա-
ՄԱՀԱՍԱԿԱԼ, վե-
համար իրեր, ԳՈ-
ներ, ՄԱՏՈՒՑԱ-
ՐԱՆԵՐ, բրիտանական մետալից իրեր, ԼԱՊ-
ՏԵՐԵՆԵՐ, գլխարկներ, ԲԱԺԱԿՆԵՐ, ջրամաններ,
երես լուանայու ամաններ, Ֆիլտրա, կրան,
չկոցներ, այգու մկրաններ, շորի շէտակա,
զլիւի, երկաթէ թելերից, ձիու համար: Մա-
կենտօջներ: Բժշկական թուղթ վատերկրօգ-
տի համար և այլն և այլն:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹ:

5-100
ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ
ՄԷ.Պ. ԹԷՅԻ ԳՆԵՐԻ ՆՇԱ-
ՆԱՒՈՐ ՓՈՔՐԱՅՈՒՄՆ
(MAISON DE CONFIANCE) ԱՐԾՐՈՒ-
ՆՈՒ ԳԱԼԵՐԵԱ № № 156, 157, 158,
159 և 160.
Համեմատեցէք թէլ
1 ռ. 10 կ. թէլի հետ ամեն տեղ 1 ռ. 30 կ.
1 " 20 " " " " " " " 1 " 60 "
1 " 40 " " " " " " " 1 " 90 "
1 " 60 " " " " " " " 2 " 20 "
1 " 80 " " " " " " " 2 " 50 "
ամենարուը 2 ռ. " " " " " 3 " —

Մի և նոյն տեղը գործակալութիւն վա-
ճառման շօխօղաղի և Կակաօ-Ֆրայ էստեն-
ցիայի, Պարմերի բիսկիտների, Բազրի կօն-
ֆեկաների, Եֆեկիզի դանակների, Տօրնե-
րի զրիչների, Գառու հրացանների, Վեկիլի
րէկօլիներնրի, Բարնարիլի թամբերի, Մեկիլի
ամաններ, Կօլմանի կրակալ և մանանիկ,
Շփարցի տլրօմներ և այլն և այլն:
79-100

ԾԱՌՎՈՒՄ Է
ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳՐԱԽԱՆՈՒԹՈՒՄ
Ծ Ա Ղ Կ Ո Ւ Ն Ք
(Թարգմանականք. Ա. Մ. Ե. Պ.)
Ագիւն թղթի վրա գեղեցիկատիպ:
Գինը 25 կ.:

Ծախվում է մէկ հատ ՄԵՔԵՆԱՑ դանազան տեսակ, հատիկներ մաքրելու համար
պէս, ցորեան եզիպտացորեան, զարի, և այլն. ամենանոր և առաջին սխտեմայից է. նախ
ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ ՁԷ ՏԵՍՆՎԱՍ: Գնի և օրինակի համար կարելի էր դիմել պ. ԳՈՒՂԻՒՍԻՍԻ
ընկ. գրասենեակը Արժրուուու գալլէրէում:

1-4 (2)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ ՄԱՍՈՒՐԻ ՏԱԿԻՑ
Պ Ա Լ Ե Ս Տ Ի Ն
ԱՆՍԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԻ ՁԵՌՆԱՐԿ Իրրև օժանդակ սուրբ պատմութեան:
Գրքի վերջը գտանվում է համառօտ ծանօթութիւն սուրբ պատմութեան մէջ
յիշված բոլոր երկրներին:
Գ Ի Ն Ե Է 20 Կ Ո Պ Է Կ
Գումարով կանխիկ առնողներին կը լինի 10-20% զիջումն:
ԽՈՒՄ ԵՎ ԱՆՍԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԹԻՐԻՆԵՐԸ՝ 1) „Աշխարհագրութիւն Հա-
յաստանի“, 2) „Հայրենագիտութիւն“, 3) „Քարտէզ Հայաստանի“,
գտնվում են Կովկասեան և Կենտրոնական գրախաճառատոցներում:
ԱՒԵՏԻՔ ՏԷՐ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ.

ԳԱԼԵՐԵԱ ԱՐԾՐՈՒՆԻ ԳՎՈՐՅՈՎԱՅԱ ՓՈՂՈՑ
ՊԱՀԵՍ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ № 144.
СКЛАДЪ ЕВРОПЕЙСКИХЪ ТОВАРОВЪ
№ 144, ГАЛЛЕРЕЯ АРЦРУНИ
Ծախվում են մեծ քանակութեամբ և խիստ էժան, Վիեննայի ԹՕՆԵԹ Ֆար-
րիկայի ՄԷՔԵԼԻ ամեն տեսակ, նոյնպէս ՈՍԿԵՁՕՒ ՇՐՁԱՆԱԿՆԵՐ հայեկներէ հա-
մար և ՀԱՅԵԼԻՆԵՐ, լուանակարներ համար ԱՐՈՒՄԻ Թուղթ, Բէլգիայի ԱՊԱԿԻ-
ՆԵՐ պատուհանների համար, ամեն տեսակի, նոյնպէս ՄԱՐՄԱՐԻՕՆ քար, ԹՈՒ-
ՁԵԱՑ ԱՄԱՆԵՐ Էմպոյի, ՆԹԹԱԹ ԳԱԹԱՆ, ՈՍԿԻ և ուրիշ շատ ապրանքներ:

ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳԱԼԵՐԵՈՒՄ
ԳՎՈՐՅՈՎԻ ՓՈՂՈՑԻ ՎՐԱ
ՎԱՐՁՈՎ ԵՆ ՏՐՎՈՒՄ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ ԵՒ ՊԱՀԵՍՆԵՐ
ՅԵՒ ԳԱԼԵՐԵՒ ԲՐՇՐՈՒՆԻ
НА ДВОРЦОВОЙ УЛИЦѢ
ОТДАЮТСЯ ПОМѢЩЕНІЯ
Подъ МАГАЗИНЫ, СКЛАДЫ и КОНТОРЫ

ՎԻԵՆՆԱՅՈՒՄ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է
L'ORIENTAL
ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԹԵՐՔԻ, ԱՄԻՍՍԸ ԵՐԿՈՒ ԱՆԳԱՍ
„Փուրնայ գ'Օրիան“ գաղապեցած թերթի տեղ է հրատարակում այդ նոր
ղերը: „L'Oriental“ թերթի տարեկան գինը 8 ռուբլ է, կէս տարվամը 4 ռուբլ:
Գովել կարելի է „ՄՇԱԿԻ“ խմբագրութեան մէջ, կամ ուղղակի Վիեննայում գլխա-
լով հեռեայ հասարակ հասցեով: Vienne (Autriche) M. F. Salles I. Neuer Markt

Տպագրութեամբ լոյս տեսաւ՝
ՈՒՍՈՒՑԻԶ
ՌՈՒՍԱՑ ԼԵԶՈՒԻ
ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ
Հայոց ուսումնարանների համար. յօր-
նեց Զ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑ
„Учитель русскаго языка.“
Այս գրքի մէջ կան ուսուերէն գեղագրու-
թեան օրինակներ, երգեր, փոքրիկ և թեթեւ
հատուածներ:
Գինն է 20 կ.— գումարով 16 կ.
Վաճառվում է՝ ՅԵՒ ԿԱՎԿԱՑԿ. ԿՆԻՅՆ.
торговлѣ Зах. Грикурова въ Тиф-
лисѣ. 4-10

ՂՐԻՄԻ ԱՂԻ ԱՌԵԻՏՈՒՐ
Ի. Մ. ԼՈՒՅԿԻՒ ԲԱԹՈՒՄԻ ՄԷՋ:
Պատիւ ունեմ յայտնել հասարակ-
թեանը որ բաթումի մէջ ես սիսել եմ Ա
ՌԵԻՏՈՒՐ ԱՂԻ ՂՐԻՄԻ ամեն աշ-
ԼՃԵՐԻՑ: Կնձ թոյլ եմ ապիտ յուս-
որ Կովկասեան երկաթուղու ԲԱԹՈՒՄ-ՍՈՒՄ
ՏՐԵԿԱՆ Բաժնի փրա շարժողութիւն
վերուց յետոյ օտարաբարդացիք աւելի ՇԵ-
ՀԱԻԷՑ կը համարեն այստեղից գն-
աղը, քան թէ Փօթիկից: Աղը այստեղ
տապէս կունենամ մեծ ԲԱՆԱԿՈՒԹԵԱՍ:
Ի. ԼՈՒՅԿԻ
2-3 (2)